

валість зберігання насіння соняшнику становила 12 місяців. Показники якості в насінні визначали перед закладанням на зберігання та у визначені програмою досліджень терміни під час зберігання.

За якісними показниками насіння всіх досліджуваних гібридів соняшнику протягом 12 місяців зберігання у повній мірі відповідало вимогам стандарту для виробництва олії. Суттєвих відмінностей щодо зміни якісних показників насіння соняшнику серед досліджуваних гібридів під час зберігання нами не виявлено. Проте вищими якісними показниками для виробництва олії під час зберігання характеризувалися гібриди соняшнику 'Суміко' та 'Суомі'. Динаміка показників якості насіння соняшника більшою мірою залежала від тривалості та умов зберігання. Перед закладанням на зберігання показники кислотного числа соняшnikової олії у розрізі досліджуваних сортів не перевищували 2,0 мг КОН/г. Найменші показники кислотного числа олії мали гібриди соняшнику 'Суміко' та 'Суомі', відповідно 1,1 та 1,3 мг КОН/г. Найвищий показник кислотного числа олії мав гібрид соняшнику 'Субаро' – 1,8 мг КОН/г. Проміжне місце за показником кислотного числа зайняли гібриди 'Сузука' та 'Суматра', відповідно 1,4 та 1,5 мг КОН/г. За зберігання насіння соняшнику в зерносховищі з нерегульованим температурним режимом (контроль) кислотне число олії зростає швидше, на відміну від зберігання насіння за умов охолодження до $t 0 + 5^{\circ}\text{C}$. Так після 12 місяців зберігання у зерносховищі з нерегульованим t режимом (контроль) показники кислотного числа олії насіння соняшнику зросли на 0,8–1,3 мг КОН/г у розрізі досліджуваних сортів. За зберігання в охоложеному стані за $t 0 + 5^{\circ}\text{C}$ показники кислотного числа олії насіння соняшнику зросли на 0,2–0,3 мг КОН/г.

Васьківська С. В.^{*}, Костенко Н. П., Лікар С. П.

Український інститут експертизи сортів рослин, м. Київ, вул. Горіхуватський шлях, 15, 03041, Україна

**e-mail: sapfira_vsv@ukr.net*

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ СОРТІВ РОСЛИН В УКРАЇНІ У ЗВ'ЯЗКУ ЗІ ЗМІНАМИ ЗАКОНОДАВСТВА

Науково-технічна (кваліфікаційна експертиза) сортів рослин в Україні проводиться згідно вимог Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» та регулюється підзаконними нормативно-правовими актами, прийнятими компетентним органом, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері охорони прав на сорти рослин (Мінагрополітики). Кваліфікаційна експертиза передбачає проведення комплексу досліджень з визначення відповідності сортів критеріям відмінності, однорідності та стабільності (ВОС), показників придатності

сортів для поширення за відповідними методиками, що розробляються експертним закладом – Українським інститутом експертизи сортів рослин (далі – УІЕСР) та затверджуються компетентним органом.

Наразі методичне забезпечення кваліфікаційної експертизи сортів рослин представлено 483 методиками з визначення відповідності сортів рослин критеріям ВОС, за якими можливо проводити дослідження 630 родів, видів та різновидів рослин, а також методиками експертизи сортів рослин на придатність для поширення в Україні, в яких ботанічні таксоми згруповано за п'ятьма напрямками використання сортів рослин: зернові, круп'яні та зернобобові; технічні та кормові; картопля, овочеві, баштанні та пряно-смакові; плодові, ягідні, горіхоплідні, субтропічні та виноград; декоративні, лікарські, ефіро-олійні та лісові. Вимоги до імунологічної оцінки закладені в загальній частині «Методики проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність для поширення в Україні» та в «Методиці проведення фітопатологічних досліджень за штучного зараження рослин». Лабораторні дослідження якісних показників здійснюють за «Методикою проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність до поширення в Україні (Методи визначення показників якості продукції рослинництва)».

Методики постійно зазнають змін, доповнень, уточнень. Зокрема, внесення змін до технічних документів Міжнародного союзу з охорони нових сортів рослин (UPOV) є підставою для перегляду методик з визначення відповідності сортів рослин критеріям ВОС в розрізі ботанічних таксонів. Так, у 2024 році відповідно до міжнародних рекомендацій адаптовано методики групи зернових культур. Після прийняття 16 листопада 2022 року Закону України № 2763-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення законодавства у сфері охорони прав на сорти рослин та насінництва і розсадництва у відповідність із положеннями законодавства Європейського Союзу» переглянуто загальну частину «Методики проведення кваліфікаційної експертизи сортів рослин на придатність для поширення в Україні», а також деякі методики з визначення відповідності сортів рослин критеріям ВОС в частині приведення до вимог Закону кількості пунктів досліджень. Наразі експертизу на ВОС проводять у двох пунктах досліджень експертного закладу (основному та додатковому), причому експертиза на додатковому пункті дослідження здійснюється на вимогу заявника для врахування результатів досліджень другого незалежного вегетаційного циклу та на випадок виникнення форс-мажорних обставин на основному пункті дослідження відповідно до Закону України «Про торговельно-промислові палати в Україні».

Внесення змін до Методик з визначення відповідності сортів рослин критеріям ВОС у частині зменшення розміру дослідного зразка по деяких ботанічних таксонах здійснено на виконання вимог Порядку забезпечення офіційними та дослідними зразками посадкового матеріалу

сорту, затвердженого наказом Мінагрополітики від 26.09.2023 № 1710, зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 12 жовтня 2023 р. за № 1785/40841 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства аграрної політики та продовольства № 1153 від 09.04.2024).

Законом визначено, що кваліфікаційна експертиза може проводитися: експертним закладом в польових умовах; самим заявником під наглядом експертного закладу, або ж на підставі інформації наданої заявником. Таким чином, заявникам вперше в історії сортовипробування надано можливість самим проводити дослідження з кваліфікаційної експертизи, а також дореєстраційне сортовивчення (або замовити його в експертному закладі), при цьому досліди мають закладатися та проводитися з дотриманням всіх методичних вимог під наглядом експертного закладу. Особливістю дореєстраційного сортовивчення є те, що його результати можуть бути враховані експертним закладом за один незалежний вегетаційний цикл як результати кваліфікаційної експертизи сорту.

Одним із важливих кроків до гармонізації процедури експертизи сортів рослин на ВОС з європейськими нормами і регламентами є положення Закону, яке дозволяє за певних умов застосовувати додаткові біохімічні та молекулярні методи ідентифікації згідно методичних рекомендацій «Методи молекулярно-генетичного аналізу для оцінки сортів рослин на ВОС та сортової ідентифікації», які розроблено УІЕСР за сприяння компетентних органів Королівства Нідерландів, Великої Британії та Міжнародної організації з тестування насіння (ISTA).

Таким чином, методичне забезпечення кваліфікаційної експертизи сортів рослин постійно оновлюється, ґрунтується на вимогах законодавства України в сфері охорони прав на сорти рослин, міжнародних регламентах та сприяє уніфікації процедури здійснення кваліфікаційної експертизи сорту як закладом експертизи так і селекціонерами (заявниками), якщо вони проводять таку експертизу з метою врахування результатів для підготовки науково-обґрунтованого експертного висновку за заявкою на сорт рослин. Це забезпечує дотримання всіх методичних вимог: рівність умов, об'єктивність оцінки та достовірність результатів кваліфікаційної експертизи.